

زراعت و اصلاح بابونه

مؤلفین:

دکتر حسین زینلی

مهندس لیلی صفایی

اعضای هیات علمی مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی اصفهان

سرشناسه : زینلی، حسین
عنوان و نام پدیدآور: زراعت و اصلاح بابونه/مؤلفین حسین زینلی، لیلی صفایی.
مشخصات نشر: اصفهان: بهتا پژوهش، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۶۴ ص.
شابک : 978-600-6498-18-8

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

شناسه افزوده: صفایی، لیلی
رده بندی کنگره: ۴۹۵Q/ب ۹۲ز ۱۳۹۰
رده بندی دیویی: ۵۸۲/۹۹
شماره کتابشناسی ملی: ۱۲۳-۱۷۰

نام کتاب: زراعت و اصلاح بابونه
مؤلفان: دکتر حسین زینلی، لیلی صفایی

ویراستار علمی: داوود افیونی

ناشر: انتشارات بهتا پژوهش

طراح جلد: سعید کرمی

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بها : ۴۰۰۰ تومان

تلفکس: ۳۵ ۶۶۶۶ ۲ ۳۱۱

همراه: ۱۱۸۸ ۴۰۹ ۹۳۶

www.behtapajoonesh.com
info@behtapajoonesh.com

فهرست

۷	پیشگفتار
۹	مقدمه:
۱۲	تاریخچه
۱۳	انتشار جغرافیایی
۱۳	گیاه‌شناسی
۱۷	مراحل نمو
۲۲	ژنتیک و اصلاح بابونه
۲۸	سیتوژنتیک
۳۴	اهمیت دارویی
۳۷	مواد موثره
۴۱	سازگاری
۴۱	آب و هوا و خاک
۴۵	کوددهی
۴۷	آبیاری
۴۸	تنش شوری
۵۳	آفات
۵۵	برداشت
۶۰	فرمولاسیون های بابونه، طرز تهیه و مصرف آن
۶۲	منابع:

پیشگفتار

گیاهان دارویی نعمات عظیم خداوندی هستند که در بستر طبیعت بطور طبیعی رشد و نمو کرده و در طی زمان تکامل یافته‌اند. با بررسی پتانسیل ژنتیکی گونه‌ها توسط گیاه‌شناسان مشخص شده که عرصه منابع طبیعی کشور بیش از ۸۰۰۰ گونه را شامل شده که بیش از ۲۰۰۰ عدد از این گونه‌ها دارویی می‌باشند. تشخیص مواد موثره و کاربردی شدن این گونه‌ها از نظر دارویی، باعث مورد هجوم قرار گرفتن آنها توسط افراد سودجو شده و در صورت ادامه این روند، خطر نابودی این گونه‌ها وجود دارد برای جلوگیری از فعالیتهایی که این گونه‌ها و منابع ژنتیکی آنها را تهدید می‌کند، لزوم اهلی کردن آنها وجود دارد و در این راستا نیاز به بررسی کلیه جنبه‌های به زراعی و به نژادی آنها می‌باشد.

یکی از گیاهان دارویی با ارزش که در نواحی جنوبی کشور به طور طبیعی و خودرو رشد می‌کند گیاه دارویی بابونه است. از آنجاییکه در نقاط مختلف رشد و نمو دارد لذا بررسی جنبه‌های مختلف اقلیمی و خاکی روی این گیاه احساس می‌گردد.

هدف اصلی از تدوین کتاب حاضر ارائه نتایج تحقیقاتی است که طی چند سال توسط نگارندگان در مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی اصفهان در مورد کشت و کار گیاه دارویی بابونه انجام گردیده و یا در قالب پایان نامه‌های دانشجویی تحت راهنمایی و یا مشاوره نگارنده اول

صورت گرفته است. در طی سالهای گذشته تمامی مطالب ارائه شده در این کتاب در مزارع کشاورزان مورد بازبینی قرار گرفته است. مطالب این کتاب بطوری به نگارش در آمده تا کشاورزان و دانشجویان کاردانی و کارشناسی بتوانند از آن کاملاً بهره مند شوند. مسلم است که در نگارش هر کتابی امکان بروز اشتباهاتی وجود دارد و این کتاب نیز از این قاعده مستثنی نیست لذا از خوانندگان عزیز تقاضا داریم که انتقادات و پیشنهادات خود را جهت هرچه بهتر شدن این مجموعه ارائه فرمایند تا در چاپهای بعدی لحاظ گردد.

در پایان وظیفه خود می‌دانم که از آقای دکتر سعید دوازده امامی، بابک بحرینی نژاد و داود افیونی اعضای محترم هیئت علمی مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی اصفهان که ویراستاری علمی و ادبی این اثر را بر عهده داشته‌اند کمال تشکر و سپاسگزاری را بنمایم.

حسین زینلی

مقدمه:

با توجه به افزایش سریع جمعیت ایران و نیاز روزافزون صنایع دارویی به گیاهان دارویی به عنوان ماده اولیه تولید دارو، ضرورت مطالعه و تحقیق بر روی این دسته از گیاهان احساس می گردد. گیاهان دارویی و معطر به لحاظ کسب درآمد نیز دارای اهمیت ویژه ای می باشند. در هند طی ده سال اخیر صادرات گیاهان دارویی سه برابر شده است. و طی سالهای ۹۵-۱۹۹۲ صادرات گیاهان دارویی هند به سی و سه هزار تن با ارزش چهل و شش میلیون دلار رسیده است. بهره برداری از گیاهان دارویی در کشورهای توسعه یافته در حال بهبود و گسترش هرچه بیشتر می باشد و برای این گیاهان یک صنعت هزاران میلیارد دلاری قابل تصور است، بطوریکه در سال ۱۹۹۶ تجارت گیاهان دارویی به تنهایی در بازار آمریکا حدود ۱/۳ میلیارد دلار برآورد شده است.

طبق گزارش بانک جهانی، گردش مالی صنعت گیاهان دارویی در سال ۲۰۵۰ معادل ۵۰۰ میلیارد دلار خواهد بود. هم اکنون کشورهای مختلف به گونه ای تلاش می کنند تا سهم مناسبی از این بازار عظیم را به خود اختصاص دهند.

در حدود ۴۰٪ داروهای رایج مورد استفاده در کشورهای غربی از منابع طبیعی استخراج می گردد. در سالهای اخیر نیز با توجه به

اینکه گیاهان، منبع رایج بسیاری از مواد دارویی می‌باشند و سنتز مصنوعی آنها مشکل می‌باشد، استفاده از کشت سلول‌های گیاهی به عنوان روشی برای تولید متابولیت‌های ثانویه پیچیده در محیط این ویتر مورد پذیرش قرار گرفته است.

با توجه به امکانات بالقوه موجود، ایران می‌تواند سهم مناسبی از بازار جهانی داروهای گیاهی را به خود اختصاص دهد. ایران به لحاظ تنوع اقلیمی، از تنوع زیستی وسیع و منحصر به فردی برخوردار است. این تنوع در مورد گیاهان و از جمله گیاهان دارویی به روشنی مشهود است. اما تاکنون از این نعمت الهی آن چنان که شایسته آن است استفاده نشده است. طبیعت غنی ایران با بیش از ۷۵۰۰ گونه گیاهی، بیش از ۱۰۰۰ گونه دارویی شناخته شده را در خود جای داده است. از آنجا که فلات ایران در محل تلاقی پنج ناحیه رویشی می‌باشد، در واقع محل انتشار و دگرگونی بسیاری از عناصر گیاهی بومی و سازگار محسوب می‌شود. به واسطه تنوع اقلیم حیاتی در سطح کشور، تعداد زیاد و متنوعی از گیاهان دارویی و اسانس‌دار در طول تاریخ گذشته شرایط زیستی خود را در تقابل با تنش‌های اکولوژیک محیط نامساعد مذکور، تطبیق داده و سازگاری پر دامنه‌ای به نمایش گذاشته‌اند. بر این اساس فلور ایران بسیار غنی و از جمله ذخایر ژنتیک گیاهان دارویی بسیار با ارزشی محسوب می‌شود. بنابراین با

توجه به عرصه بسیار گسترده کشور و وجود تنوع گونه‌های گیاهی دارویی بومی بسیار ارزشمند، پتانسیل قابل توجهی نیز در امر تولید و فراوری گیاهان دارویی وجود دارد.

متأسفانه پرورش و استفاده از گیاهان دارویی به نحوی که در کشورهای پیشرفته معمول است هنوز در کشور ما که منبع بزرگی از گیاهان دارویی است صورت نگرفته است، در حالیکه ایران می‌تواند یکی از کشورهای تولیدکننده بسیاری از گیاهان دارویی باشد و علاوه بر تأمین نیاز داخلی به عنوان یک کالای صادراتی مورد استفاده قرار گیرد که فعل به این هدف جز با همت والا و تلاش پیگیر افراد علاقمند و دلسوز میسر نمی‌باشد. هدف عمده از اصلاح گیاهان دارویی بهبود کمیت و کیفیت آن دسته از مواد و عناصری است که در صنایع دارویی از اهمیت خاصی برخوردار است. در زمینه اصلاح گیاهان دارویی اولین حرکت بایستی از طریق انتخاب بهترین و مناسبترین پایه‌ها از توده‌های محلی شروع شود، بنابراین ضروری است ابتدا به جمع‌آوری و ارزیابی مواد ژنتیکی پرداخته شود و سپس انواع روش‌های اصلاحی را بر آن اعمال کرد.

تاریخچه

بابونه (*M. recutita* L.) گیاهی علفی و بومی اروپا است که به صورت وحشی رشد می‌کند و در بسیاری از کشورهای اروپایی و نواحی معتدل کشت می‌شود. در مقیاس تجاری این گیاه در آلمان، مجارستان، هلند، آرژانتین، روسیه و یوگسلاوی کشت می‌گردد. در هند، بابونه حدود ۳۰۰ سال قبل در منطقه پنجاب شناسایی شده است. کشت بابونه در آمریکای شمالی به عنوان یک گیاه علفی و به منظور تهیه اسانس از گذشته دور متداول بوده است. کشت تجاری بابونه در اروپا کمی قبل از دهه ۱۹۶۰ شروع شده و بخاطر کاربردهای چند منظوره، اهمیت و خواص گیاه در نوشته‌های متعدد ثبت شده است. استفاده از گل‌های بابونه برای مصارف دارویی قدمت ۲۰۰۰ ساله دارد و در طبقه بندیها به عنوان گیاه دارویی چندمنظوره که خواص گوناگونی دارد در نظر گرفته شده است. این گیاه تقریباً در تمام دنیا در مزارع و زمینهای بایر به صورت خودرو می‌روید. در بعضی از نواحی کشور از قبیل خرم‌آباد، پل‌دختر، اندیمشک، دزفول، شوش، شوشتر، اهواز، مسجد سلیمان، گچساران، باغ ملک، کازرون و بوشهر و بعضی از نواحی شیراز به صورت خودرو رشد و نمو کرده و با گل‌دهی در اوایل فروردین، منطقه‌های ذکر شده را مزین می‌کند.